

UDK 202/904

ISSN 0350-1639

***MACEDONIAE
ACTA
ARCHAEOLOGICA***

Број 20

2006-2008

Maced. acta archaeol. Број 20 Страни 1 - 574 Скопје 2011

UDK 202/904

ISSN 0350-1639

***MACEDONIAE
ACTA
ARCHAEOLOGICA***

Број 20

2006-2008

МАКЕДОНСКО АРХЕОЛОШКО НАУЧНО ДРУШТВО

MACEDONIAE ACTA ARCHAEOLOGICA

Maced. acta archaeol. Број 20 Страни 1-574 Скопје 2011

МАКЕДОНСКО АРХЕОЛОШКО НАУЧНО ДРУШТВО

Редакција:

Марина Ончевска Тодоровска - одговорен уредник
Елица Манева, Драги Митревски, Силвана Блажевска,
Златко Видески, Марјан Јованов

Лектура: Александар Јорданоски

Превод на англиски:

Каролин Снајвли

Лектура на англиски: Каролин Снајвли

Компјутерска обработка: Бранко Гаштеовски

Технички уредник: Силвана Блажевска

Тираж: 500 примероци

Печати: Европа 92 - Кочани

Адреса на редакцијата на списанието: Македонско археолошко научно друштво,
Мито Хаџивасилев Јасмин б.б., 1000 Скопје, Република Македонија

Списанието се печати со средства на Министерството за култура
на Република Македонија

MACEDONIAE ACTA ARCHAEOLOGICA

Maced. acta archaeol. No. 20 Pages 1-574 Skopje 2011

MACEDONIAN ARCHAEOLOGICAL SCIENTIFIC ASSOCIATION

Editorial Board:

Marina Ončevska Todorovska - *Main editor*
Elica Maneva, Dragi Mitrevski, Silvana Blaževska,
Zlatko Videski, Marjan Jovanov

Proofread by: Aleksandar Jordanoski

Translation into English:
Carolyn S. Snively

Proofreading on English: Carolyn S. Snively

Computer lay-out: Branko Gašteovski

Technical editor: Silvana Blaževska

Printed in 500 copies

Printed by: Evropa 92 - Kočani

The address of the Editorial Board of the Journal: Macedonian Archaeological Scientific Association, Mito Hadživasilev Jasmin b.b., 1000 Skopje.

The Journal is published with founding from the Ministry of Culture
of the Republic of Macedonia

Во овој број на *Macedoniae acta archaeologica* се поместени научните резултати од археолошките истражувања во Република Македонија презентирани на XX симпозиум на Македонското археолошко научно друштво, одржан во Кичево 2008 година

Од Редакцијата

This issue of *Macedoniae acta archaeologica* includes scientific results from the archaeological investigations in the Republic of Macedonia that were presented at the XX Meeting of the MASA, held in Kičevo in 2008

Editorial Board

СОДРЖИНА - CONTENTS

<i>Гоце Наумов, Отелотворени куќи: социјалните и симболичките компоненти на неолитската архитектура во Македонија.....</i>	11
<i>Goce Naumov, Embodied Houses: the Social and Symbolic Components of Neolithic Architecture in Macedonia</i>	
<i>Елена Стојанова Канзурова, Архитектонски недвижни објекти од Тумба - Маџари</i>	35
<i>Elena Stojanova Kanzurova, Architectural Features from Tumba - Madzari</i>	
<i>Љубо Фиданоски, Археолошки истражувања на неолитската населба Церје-Говрлево во 2004 година.....</i>	53
<i>Ljubo Fidanoski, Archaeological Investigation at the Neolithic Settlement Cerje-Govrlevo in 2004</i>	
<i>Љубо Фиданоски, Неолитски аскоси од скопскиот регион.....</i>	77
<i>Ljubo Fidanoski, Neolithic Askoi from the Skopje Region</i>	
<i>Sote Angeleski, Analytical Review of the Macedonian Neolithic.....</i>	91
<i>Sote Ангелески, Аналитички осврт врз македонскиот неолит</i>	
<i>Александар Миткоски, Локалитетот Трештена Стена кај селото Манастир, Мариово</i>	125
<i>Aleksandar Mitkoski, The Site of Treštена Stena at the Village of Manastir, Mariovo</i>	
<i>Ирена Колиштркоска Настева, Св. Атанасие, енеолитско светилиште и дел од откриениот материјал.....</i>	171
<i>Irena Kolištrkoska Nasteva, "Sv. Atanasie", an Eneolithic Sanctuary and a Part of the Discovered Material</i>	
<i>Илинка Атанасова, Резултати од ископувањата на раноенеолитското светилиште Св. Атанас кај село Спанчево - Кочани.....</i>	185
<i>Ilinka Atanasova, Results of Excavations at the Early Eneolithic Sanctuary "Sv. Atanas" at the Village of Spančevo, Kočani</i>	
<i>Трајанка Јовчевска, Лисиче, населба од раното железно време.....</i>	205
<i>Trajanka Jovčevska, Lisiče, a Settlement from the Early Iron Age</i>	
<i>Викторија Соколовска, За некои карактеристики на материјалната култура на Агријаните.....</i>	215
<i>Viktorija Sokolovska, Characteristics of the Material Culture of the Agrianes</i>	
<i>Цоне Крстевски, Викторија Соколовска, Виничко Кале во раната антика.....</i>	245
<i>Cone Krstevski, Viktorija Sokolovska, Viničko Kale in the Early Antiquity (5th c. BC)</i>	

<i>Киро Ристов, Бронзена светилка од Студеничани.....</i>	255
<i>Kiro Ristov, A Bronze Lamp from Studeničani</i>	
<i>Елица Николова, Наоди од керамика и стакло од некрополата на Згрополско Кале.....</i>	263
<i>Elica Nikolova, Finds of Pottery and Glass from the Necropolis of Zgropolsko Kale</i>	
<i>Викторија Соколовска, Цоне Крстевски, Надгробен споменик од Исар-Марвинци, Валандово.....</i>	274
<i>Viktorija Sokolovska, Cone Krstevski, Grave Monument from Isar-Marvinci, Valandovo</i>	
<i>Игор Кузманоски, Просопоморфни садови од Скупи, Разгледи околу феноменот „сад со лице“.....</i>	283
<i>Igor Kuzmanovski, Prosopomorphic Vessels from Scupi, Observations Concerning Pots with Representation of a Face</i>	
<i>Лена Поповска, Стаклени садови дувани во калап од Скупи.....</i>	299
<i>Lena Popovska, Glass Vessels Blown in a Mould, from Scupi</i>	
<i>Томислав Микулчиќ, Златни обетки од Скупи, Источна некропола - 2008.....</i>	309
<i>Timislav Mikulčić, Gold Earrings from Scupi, East Cemetery - 2008</i>	
<i>Лилјана Кепеска, Костадин Кепески, Почитување на царскиот култ во Стибера..</i>	317
<i>Liljana Kepeska, Kostadin Kepeski, Veneration of the Imperial Cult at Styberra</i>	
<i>Душко Темелкоски, Бронзени статуетки на богот Меркур во Заводот и Музеј Прилеп.....</i>	329
<i>Duško Temelkoski, Bronze Statuettes of the God Mercury in the Institute for Protection of the Monuments of Culture and Museum at Prilep</i>	
<i>Звонимир Николовски, Св. Никита и Бесите во светлината на новите проучувања на кумановската област.....</i>	341
<i>Zvonimir Nikolovski, St. Nikita and the Bessi in Light of New Investigations in the Kumanovo Region</i>	
<i>Goran Sanev, Carolyn S. Snively, Mihail Stojanoski, Excavations on the Northern Terrace at Golemo Gradište, Konjuh, 2007 - 2010.....</i>	347
<i>Goran Sanev, Kerolin S. Snajvli, Mihail Stojanoski, Ископувања на Северната тераса на Големо Градиште кај Коњух, 2007-2010 г.</i>	
<i>Марина Ончевска-Тодоровска, Новата Голема ранохристијанска базилика од Скупи.....</i>	365
<i>Marina Ončevska-Todorovska, The Large New Early Christian Basilica at Scupi</i>	
<i>Љубинка Цидрова, Енгин Насух, Љупчо Лозановски, Водоснабдувањето на Heraclea Lyncestis.....</i>	381
<i>Ljubinka Dzidrova, Engin Nasuh, Ljupčo Lozanovski, The Water Supply of Heraclea Lyncestis</i>	
<i>Роберт Михајловски, Јержи Розпендовски, Јустинијановата епископска фонтана во Хераклеја Линкестис.....</i>	405
<i>Robert Mihajlovski, Jerzy Rozpendowski, Justinianic Episcopal Fountain in Heraclea Lyncestis</i>	

<i>Дејан Ѓорѓиевски</i> , Неколку археолошки наоди со претстави на светите војни.....	421
<i>Dejan Gjorgjievski</i> , A Few Archaeological Finds with Representations of the Warrior Saints	
<i>Звонко Белдедовски</i> , <i>Митко Штерјов</i> , Археолошки истражувања на средновековната тврдина Исар-Кале-Штип во 2008 година.....	433
<i>Zvonko Beldedovski</i> , <i>Mitko Šterjov</i> , Archaeological Investigations of the Medieval Fortress Isar-Kale, Štip, in 2008	
<i>Елица Манева</i> , „ <i>La longue durée</i> “ како археолошки феномен на некрополата Водоча: Гроб 971 - XVII век.....	455
<i>Elica Maneva</i> , „ <i>La longue durée</i> “ as an Archeological Phenomenon in the Vodoča Necropolis: Grave 971 - 17th Century	
<i>Милан Ивановски</i> , <i>Сања Ивановска Велкоска</i> , ХЦ „Злетовица“ 2008, заштитни археолошки истражувања.....	467
<i>Milan Ivanovski</i> , <i>Sanja Ivanovska Velkoska</i> , HS „Zletovica“ 2008, Salvage Excavations	
<i>Љуљета Абази</i> , Локалитет Тетовско Кале-Балтепе.....	495
<i>Ljuljeta Abazi</i> , The Site of Kale-Baltepe, Tetovo	
<i>Мимица Велова-Граорковска</i> , Антрополошки резултати од истражувањата на скелетната серија од Мородвис, Кочани.....	515
<i>Mimica Velova-Graorkovska</i> , Results of Anthropological Research of the Skeletal Remains from Morodvis, Kočani	
<i>Љиљана Шаламанов-Коробар</i> , Заштита на палеолитскиот локалитет Голема Пешт.....	531
<i>Ljiljana Šalamanov-Korobar</i> , Protection of the Paleolithic Site of Golema Pešt	
Прилози и рецензии.....	539
In Memoriam, Горан Карапетков (1963 - 2010).....	568
In Memoriam, Звонко Белдедовски (1948 - 2011).....	570
In Memoriam, Гордана Спасовска Димитриеска (1941-2011).....	572

ЗВОНИМИР НИКОЛОВСКИ

Управа за заштита на културното наследство - Скопје

СВЕТИ НИКИТА И БЕСИТЕ ВО СВЕТЛИНАТА НА НОВИТЕ ПРОУЧУВАЊА НА КУМАНОВСКАТА ОБЛАСТ

Со повеќето археолошки рекогносцирања во западниот дел од кумановско изведени во текот на ископувањата на некрополата на локалитетот “Дрезга” во атарот на селото Лопате, вршев мултидисциплинарни истражувања за етимологијата на топонимите и ојконимите на сегашните називи на селата.

Истражувајќи ја оваа недогледна тема, во моментот најпривлечно, согледувајќи ги и археолошките манифестации, ми беше сѐ она што е поврзано со оригинот на името на селото Никуштак.

Првите сознанија ме доведоа до податокот за постоење на топоним “Црквиште”¹ во близина на селото, кое во постарите извори² се воид како црковен посед на манастирот Св. Никита во атарот на селата Горњане и Чучер, западно од Скопска Црна Гора и се наоѓа во подножјето на локалитетот “Кале”, кај Никуштак.

Следејќи една далечна трага која едвам се назира, за етимологијата на селото Никуштак ќе се поврзам со култот на Свети Никита од доцната анти-ка, односно од крајот на 4 и 5

¹Trifunovski J., 1951,123;

²Tomi} S., 1905, 155;

век. Од изворите е познато дека овде не се работи исклучиво за Свети Никита од Ремезијана, туку во раното средновековие дошло до спојување на Св.Никита од Ремезијана, Св. Никита од Аквилеја и Св. Никита од Триер на просторот на Скопска Црна Гора.

Во близина на црквата Св. Никита, на археолошкиот локалитет “Давина Кула” во селото Чучер откриени се остатоци на две базилики од доцноантичкиот односно ранохристијанскиот период. На ова со право се надоврзува хипотезата за постоење на суфраган на митрополитот Јован од Скупи, во крајот на 5 век.³

И археолошките наоди афирмативно ги поврзуваат локалитетите од двете страни на Скопска Црна Гора. Пред сè тоа е еден оловен печат од Давина Кула (Сл. 1) кој на аверсот има натпис СИЛВАНОШСКЌ и крст во средината, а на реверсот можеби криптограм со иконографска претстава на градот ΘΟΜΕ ?



Сл. 1 Оловен печат од Давина Кула с.

Чучер

³Mikul~i} I., 1982, 107-116;

Споменатиот Силван се чини дека на некој начин, по должност или со мандате, бил поврзан со станицата Ламуд, потврдена на локалитетот “Дрезга” во атарот на селото Лопате.⁴ Имено, во текот на археолошките ископувања на некрополата од овој локалитет⁵ во гробот 6/79 пронајден е златен прстен со полудраг камен со натпис **СИЛΒΑΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ**, кој го означува негови-от сопственик: Никола, син на Силван (Сл.2). Гробот прецизно е датиран според монетите од Максимин Даја. Ликиниј и Константин Велики, во втората и третата деценија од 4 век.



Сл. Прстен од Дрезга с.

Лопате

Ако се работи за истата особа, што е доста веројатно, според оловниот печат, Силван бил роден во Томе во крајот на 3 и почетокот на 4 век. Според тоа познавајќи го јазикот на автохтоните Гети кои припаѓале на дако -мизискиот ономастички круг, како и латинскиот и грчкиот јазик, тој како млад бил поставен на служба во царинските станици Ламуд и Визианум.⁶ Значи, Силван како висок административен

⁴ Josifovska-Dragojević B., 1982, 167;

⁵ Petrova E., 1990, 141;

⁶ Stanicite se potvrdeni spored epigrafski natpisi na dve ari koi poteknuvaat od selata Lopate i Kle~ovce .

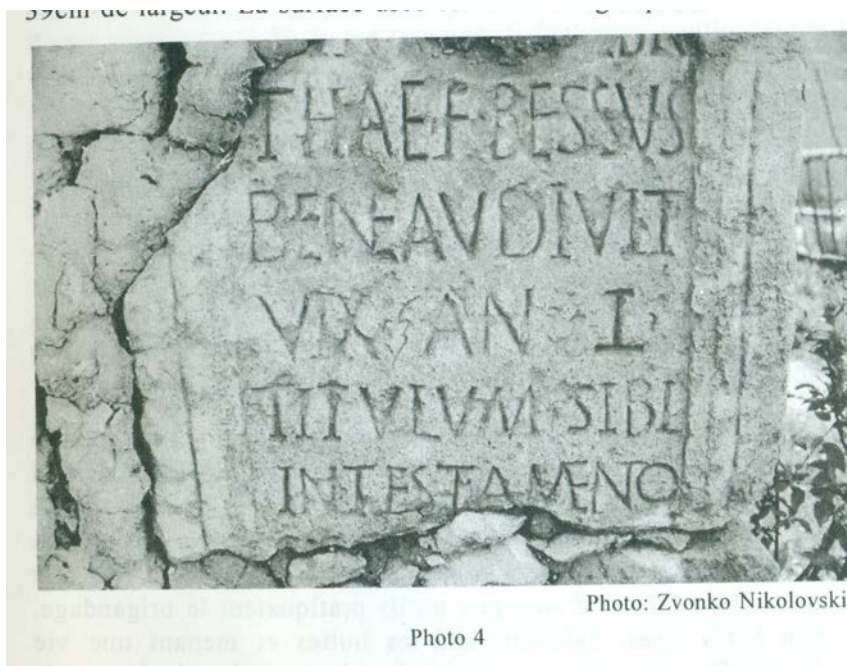
достојанственик во управите на околните рудници (Никуштак, Лојане, Лопате) и царинските станици.

Присуството на Бесите се поврзува со родното место на Силван, Томе, како и службувањето на неговиот си Никита како епископ во Ремезијана. Тој одиграл голема улога во покрстувањето на Бесите на кои им ја подарил Библијата преведена на нивниот Бески јазик.⁷ Од малкуте материјални потврди, поради нивната конзервативност, евидентно е нивното присуство како наемни работници во рудниците во кумановската област. Нивната најголема населба, најверојатно по категорија, вицус метали, се наоѓала на просторот над селото Никуштак, каде можеби тука треба да се лоцира Бессиана која е во списокот на обновените утврдувања кај Прокопиј во рамките на Јустинијановата рефеција. Таа е лоцирана зад утврдувањето Усиана која која може да се идентификува со станицата Визианум кај селото Клечовце.⁸ И во самото село имаме пишана потврда за присуството на Бесите во регионот кој се споменува на епиграфски натпис вграден во еден стопан-ски објект во селото ⁹ (Сл.3).

⁷ Jovanoviћ A., 2003, 23-28;

⁸ Nikolovski Z., 2002, 69-84;

⁹ Stankovska M., 2004, 159-171;



Сл. 3 Епиграфски натпис

од с. Клевовце

Во гробот 11/03 од некрополата на локалитетот Рамниште во селото Клевовце пронајден е оловен ингот, што е уште една потврда за рударската и металуршката дејност во регионот.¹⁰

Најсигурни траги за присуство на Бесите се некрополите во околината (Љаник; село Немањица кај Свети Николе) кои имаат специфична сепулкрална конституција. Тоа се гробови со кремации, со или без урна, оградени и покриени со ситен камен. Внатрешната содржина е со големо присуство на рачно изработени керамички садови и монети од 4 век кои се доказ за долга примена на кремацијата како основен начин на погребување.¹¹

¹⁰ Nikolovski Z., 2008, 328,331(T.VI, s1.6);

¹¹ Jovanoviћ A., 2007, 17-30;

На крајот да резимирам. Претпоставувам дека на просторот на една административна единица во која влегувале станиците Ламуд и Визианум, рударската населба Бесиана и сакралното опкружување на Давина Кула кај селото Чучер, било место каде службувал Силван и простор на кој пораснал и созреал Никита.

ЗАКЛУЧОК

Во овој прилог елабориран е еден осврт за етимологијата на населените места во околината на Куманово, поточно на селото Никуштак, сместено на источните падини на Скопска Црна Гора.

Во обидот за расветлување на овој проблем ме поттикна движниот материјал односно оловниот печат од Давина Кула кај селото Чучер, наодите од некрополата на локалитетот Дрезга во селто Лопате и наодите од станицата **Визианум?** од некрополата на локалитетот Рамниште кај селото Клечовце и фрагментот од надгробна стела со натпис на којсе споменува прекарот **Бессус**, од истото село.

Преку материјалните наоди направен е обид да се потврди статусот на просторот како **територија метали**, неговиот административен статус и потеклото и хиерархиската позиција во управувањето со рудниците и царинските станици, на Силван и неговата можна родителска поврзаност со личноста на Никита. Тој е и врската за присуството на Бесите во областа и пошироко кои успеал да ги смири и христијанизира преведувајќи го Светото Писмо на нивниот бески јазик.

Овој кус осврт, се надевам, ќе фрли нова светлина за ономастиката и на други населени места или топоними кои влечат длабоки корени, а со тоа ќе се отвори нова страница во археолошката наука.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Јовановић А., 2003, *Археолошке белешке из касноантичког Ниша и околине*, Ниш и Византија И, 23 – 38, Ниш;

Јовановић А., 2007, *Порекло и завичај Светог Никите*, Зборник са Научног скупа одржаног у Белој Паланци, 17 – 30, Бела Паланка;

Јосифовска - Драгојевић Б., 1982, *Инсцрипционс де ла Месие Супериеуре*, Вол. VI, *Сцупи ет ла Регион де Куманово*, 167, Београд;

Микулчиќ И., 1982, *Скопје со околните тврдини*, 107 – 116, Скопје;

Николовски З., 2002, *Прилог за убикација на станицата Визианум кај селото Клечовце*, Музејски Гласник 7 – 9, 69 – 84, Куманово;

Николовски З., 2008, *Црквиште – Рамниште с. Клечовце, Кумановско, Истражувања 2001 – 2004 година, Македонија ацта археологица* 18, 328, 331 (Т.ВИ. сл.6), Скопје;

Петрова Е., 1990., *Дрезга – Куманово во светлината на новите проучувања на северномакедонскиот простор*, Македонија ацта археологица 11, 141, Скопје;

Станковска М., 2004, *Лес ноувеллес инсцрипционс провенант де ла Месие Супериеуре*, *Жива Антика* 54, 159 – 171, Скопје;

Трифуневски Ј., 1951, *Никуштак*, Кумановско – Прешевска Црна Гора, Српска академија наука, 123, Београд;

Томић С., 1905, *Скопска Црна Гора, Насања српских земаља*, књ. ИИИ, 155, Београд.